

تدوین الگوی مطلوب

تعامل دولت و بانک مرکزی

ابراهیم نژاد عبدالله

www.ketab.ir

۵۲۷۳۲۹۱

۲۸/۱۲

www.ketab.ir

نژاد عبدالله، ابراهیم، ۱۱ -	سرشناسه:
تدوین الگوی مطلوب تعامل دول و بانک مرکزی / نگارش ابراهیم نژاد عبدالله.	عنوان و نام پدیدآور:
تهران: نشر تاش، ۳۹۵.	مشخصات نشر:
۱۶۴ ص: جدول، نمودار.	مشخصات ظاهری:
۸-۷-۹۳۶۵۶-۶۰۰-۹۷۸-۱۰۰۰:۹۳۶۵۶-۶۰۰-۹۷۸-۱۰۰۰	شابک:
فیبیا	وضعیت فهرست نویسی:
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	موضوع:
بانک و بانکداری مرکزی -- ایران -- سیاست دولتی -- نمونه پژوهی	موضوع:
Banks and banking, Central -- Government policy -- Iran -- Case studies	موضوع:
سیاست پولی -- ایران -- نمونه پژوهی	موضوع:
Monetary policy -- Iran -- Case studies	موضوع:
بودجه -- ایران -- سیاست دولتی	موضوع:
Budget -- Government policy -- Iran	موضوع:
هزینه های عمومی -- سیاست دولتی	موضوع:
Government spending policy	موضوع:
رشد اقتصادی -- ایران -- سیاست دولتی -- نمونه پژوهی	موضوع:
Economic development -- Iran -- Government policy -- Case studies	موضوع:
ایران -- سیاست اقتصادی -- قرن ۱۴	موضوع:
Iran -- Economic policy - 20th century	موضوع:
HG۳۲۷۰/۲/ ۱۷ن۴/ ۱۳۹۵	رده بندی کنگره:
۳۳۲/۱۱۰۹۵۵	رده بندی دیویی:
۴۳۴۹۸۸۵	شماره کتابشناسی ملی:

بہارِ ریاضی و حساب

ریاضی و حساب و شمار

مطالعات و تحقیقات

نشر تاش
TASH PUBLISHING

شابک	تولید هنری و فنی	تدوین الگوی مطلوب تعامل	ناشر
۹۷۸-۶۰۰-۹۳۶۵۶۲-۸	کارگاه گرافیک	دولت و بانک مرکزی	نشر تاش
چاپ اول / ۱۳۹۵	حسن کریمزاده	تألیف	نشانی
{ ۱۰۰۰ نسخه }	انوشه صادقی آزاد	ابراهیم نژادعبداللہ	خیابان فاطمی، خیابان باباطاہر،
{ ۱۸۰۰۰ تومان }	لیتوگرافی		کوچہ کیوان، شمارہ ۲۱، واحد
	نقرہ آبی		۱۰
	چاپ و صحافی		تلفن
	سازمان چاپ		۸۸۹۷۸۳۶۱
			© تمامی حقوق این اثر محفوظ و
			متعلق بہ ناشر است.
			www.tashpublishing.com
			hichpub@yahoo.com

فهرست عناوین

چکیده ۱۳

فصل اول - کلیات تحقیق ۱۵

۱-۱- طرح مساله ۱۶

۱-۲- ضرورت پژوهش ۲۱

۱-۳- سوالات پژوهش ۲۲

۱-۴- اهداف پژوهش ۲۳

۱-۵- روش تحقیق ۲۳

۱-۶- ابزار گردآوری اطلاعات ۲۳

۱-۷- محدوده مکانی تحقیق ۲۳

۱-۸- محدوده زمانی تحقیق ۲۴

۱-۹- محدوده موضوعی تحقیق ۲۴

۱-۱۰- تعریف مفاهیم ۲۴

فصل دوم - پیشینه تجربی و ادبیات نظری ۲۷

۱-۲- سابقه تحقیقات و مطالعات انجام گرفته ۲۸

۱-۱-۲- تحقیقات انجام شده در داخل کشور ۲۸

۲-۱-۲- تحقیقات انجام شده در خارج کشور ۳۱

۳-۲- مبانی مفهومی دولت ۵۰

- ۴-۲- جایگاه دولت در نظریه‌های اقتصادی ۵۲
- ۴-۲-۱- دولت مرکانتالیستی ۵۳
- ۴-۲-۲- دولت فیزیوکراسی ۵۴
- ۴-۲-۳- دولت کلاسیکی ۵۴
- ۴-۲-۴- مکتب تاریخی ۵۵
- ۴-۲-۵- دولت حداقلی هایک ۵۵
- ۴-۲-۶- دولت نئو کلاسیکی ۵۶
- ۴-۲-۷- دولت سوسیالیستی ۵۶
- ۴-۲-۸- دولت کینزی ۵۷
- ۴-۲-۹- دولت مانه ۵۷
- ۴-۲-۱۰- دولت در عصر حاضر (ولیرالیستی) ۵۸
- ۴-۲-۱۱- اهداف اصلی ۵۹
- ۴-۲-۱۰-۲- ابزارهای اصلی ۵۹
- ۴-۲-۱۱- ویژگی‌های ساختاری دولت ایران ۶۰
- ۴-۲-۱۲- جایگاه دولت در بین نظام‌های مختلف سرمایه‌داری ۶۲
- ۵-۲- کارویژه‌های دولت ۶۳
- ۵-۲-۱- نقش بودجه‌ای دولت ۶۴
- ۵-۲-۲- نقش غیر بودجه‌ای دولت ۶۵
- ۵-۲-۳- تصدی‌های دولتی ۶۶
- ۶-۲- نقش دولت در رشد اقتصادی ۶۶
- ۷-۲- بانک مرکزی ۶۸
- ۷-۲-۱- تاریخچه شکل‌گیری ۶۸
- ۷-۲-۲- اهداف اولیه از ایجاد بانک مرکزی ۶۸
- ۷-۲-۳- وظایف بانک مرکزی ۶۹
- ۷-۲-۴- بانک مرکزی و توسعه ۷۰
- ۸- الگوهای تبیین‌کننده ارتباط بین سیستم‌های بانکی و رشد اقتصادی ۷۲
- ۹-۲- الگوهای تعامل دولت و بانک مرکزی ۷۵

۷۵	۱-۹-۲- الگوی استقلال بانک مرکزی از دولت
۷۷	۱-۲-۹-۲- انواع استقلال بانک مرکزی
۷۸	۲-۲-۹-۲- شاخص‌های استقلال بانک مرکزی
۷۹	۲-۹-۲- الگوی وابستگی بانک مرکزی
۸۴	۳-۹-۲- الگوی اصلاح ساختار اقتصادی و سیاسی
۸۶	۱۰-۲- تاثیر نحوه تعامل دولت و بانک مرکزی بر رشد اقتصادی
۸۶	۱۰-۲- اثر کوتاه مدت استقلال بانک مرکزی در رشد اقتصادی
۸۶	۱۰-۲- اثر درازمدت استقلال بانک مرکزی بر رشد اقتصادی
۸۶	۱۰-۲- ۳- عدد حساسیت رشد اقتصادی از نحوه تعامل بانک مرکزی و دولت
۸۷	۱۱-۲- تاثیر نحوه تعامل دولت و بانک مرکزی بر ثبات قیمت‌ها
۸۸	۱۲-۲- مدل تحلیلی تحقیق

فصل سوم - روش‌شناسی تحقیق

۹۴	۱-۳- مقدمه
۹۵	۲-۳- سنخ‌شناسی پرسش‌های پژوهش
۹۶	۳-۳- استراتژی‌های پژوهش
۹۷	۴-۳- استراتژی پژوهش پس‌کاوی
۹۸	۱-۴-۳- ساختارها و مکانیسم‌ها
۱۰۲	۲-۴-۳- مفروضات هستی‌شناختی
۱۰۴	۳-۴-۳- مفروضات معرفت‌شناختی
۱۰۷	۵-۳- روش تحقیق
۱۰۷	۱-۵-۳- پژوهش موردی
۱۱۰	۶-۳- اعتبار و پایایی مطالعه موردی
۱۱۲	۷-۳- واحد تحلیل
۱۱۳	۸-۳- جامعه آماری تحقیق
۱۱۳	۹-۳- نمونه و نمونه‌گیری
۱۱۵	۱۰-۳- روش‌های جمع‌آوری اطلاعات

۱۱۷	فصل چهارم - یافته‌های تحقیق
۱۱۸	۱-۴ مقدمه
۱۱۹	۲-۴ تدقیق سوالات تحقیق
۱۲۰	۳-۴ اسناد بالادستی
۱۲۲	۴-۴ ساختار بودجه
۱۲۲	۱-۴-۴ بودجه سال ۱۳۹۳
۱۲۴	۵-۴ بررسی قالب عملیاتی دولت
۱۲۵	۶-۴ بودجه دولت
۱۲۶	۱-۶-۴ ساختار، تبع و مصارف بودجه عمومی دولت ۱۳۸۱-۱۳۸۶
۱۲۶	۱-۶-۴-۱ ساختار منابع درآمدی دولت
۱۲۷	۱-۶-۴-۲ ساختار هزینه‌ای دولت
۱۳۱	۱-۶-۴-۱-۲ مخارج عمرانی
۱۳۱	۱-۶-۴-۳ تراز عملیاتی دولت
۱۳۲	۱-۶-۴-۴ قیمت نفت، نقدینگی و تورم
۱۳۶	۱-۶-۴-۵ شرایط بین‌المللی
۱۳۷	۱-۶-۴-۶ جمع‌بندی ساختار درآمدهای دولت
۱۳۷	۱-۶-۴-۷ جمع‌بندی ساختار هزینه‌ای دولت
۱۳۸	۷-۴ کسری بودجه دولت و راه‌های تأمین مالی آن
۱۴۰	۱-۷-۴ دریافت وام از منابع داخلی
۱۴۰	۲-۷-۴ دریافت وام از منابع خارجی
۱۴۱	۸-۴ آثار استقراض خارجی
۱۴۱	۹-۴ ارتباط بین ساختار درآمدی و هزینه‌ای دولت با سیاست‌های پولی بانک مرکزی (کنترل تورم)
۱۴۳	۱۰-۴ اجزای بدهی دولت به بانک مرکزی
۱۴۶	۱۱-۴ تاثیر غیرمستقیم رابطه دولت با بانک مرکزی
۱۴۷	۱۲-۴ شاخص پولی عمق مالی

فصل پنجم - جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۱۵۱
۱-۵- مقدمه	۱۵۲
۲-۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۱۵۳
۳-۵- پیشنهادهای سیاستی	۱۵۵
۴-۵- پیشنهاد به محققین آینده	۱۵۶
۵-۵- سناریوهای تعامل بانک مرکزی و دولت	۱۵۶
۱-۵-۵- سناریوی اول	۱۵۶
۲-۵-۵- سناریوی دوم	۱۵۷
۶-۵- محدودیت‌های تحقیق	۱۵۸
منابع	۱۵۹

چکیده

دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی به همراه ثبات قیمت‌ها یکی از اهداف اساسی اسناد بالادستی کشور (سند چشم‌انداز، برنامه‌های توسعه و...) است. دستیابی به اهداف تورم پایین و ثبات مستلزم به تبع قانون پولی و بانکی کشور بر عهده بانک مرکزی گذاشته شده است. توانایی استفاده از ابزارهای موثر و کارا در سیاست‌گذاری پولی می‌باشد. در شرایطی که سیاست‌گذار پولی نسبت به فشارهای بیرونی به ویژه از ناحیه سیاست‌های مالی و بودجه دولت منفعل باشد و ابزار لازم جهت خنثی‌سازی آثار انبساطی عوامل بیرونی را در دست نداشته باشد بی‌ثباتی ارزی حادث خواهد شد. بنابراین دستیابی به شرایط با ثبات پولی مستلزم شرایط با ثبات و مناسب سیاست‌های مالی دولت می‌باشد. بر این اساس تحقیق حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این سوال است که آیا در ساختار اقتصادی و بودجه‌ای دولت شرایط تعامل مناسب با بانک مرکزی دولت برای رسیدن به سیاست‌های پولی مطلوب که همان ثبات قیمت‌هاست، وجود دارد؟ تحقیقاتی که در خصوص رابطه دولت و بانک مرکزی صورت گرفته عموماً از روشهای کمی و تحقیقات فرضیه‌ای - قیاسی بهره برده‌اند که به دلیل عدم درک ساختار اقتصاد ایران نتوانسته‌اند شرایط تعامل دولت و بانک مرکزی را درک کنند اکثر تحقیقات مذکور طرح استقلال بانک از دولت را پیشنهاد دادند، از نظر این تحقیقات رابطه بانک و دولت با تصویبات و مقررات قانونی قابل تحقق است بدون اینکه در ساختار اقتصادی و بودجه‌ای دولت تغییری رخ دهد. در این تحقیق برای درک شرایط مطلوب تعامل بانک و دولت محدوده برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه را در نظر گرفته و با روش موردی و شیوه تحلیل اسنادی دوره مذکور را مورد بررسی قرار داده‌ایم. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ساختار اقتصادی و سیاسی و همچنین ساختار هزینه‌ای و درآمدی دولت به گونه‌ای است که وضعیت مالی دولت

را با نوعی ابهام و بی‌ثباتی مواجه می‌سازد. یکی از ویژگی‌های نظام مالی دولت، اتکای بیش از حد آن به درآمدهای ارزی حاصل از نفت و گاز همراه با لختی هزینه‌های جاری است. بیش برآوردی درآمدها در کنار کم برآوردی هزینه‌های جاری در بودجه کشور، به روالی عادی در بودجه نویسی‌های سالیانه تبدیل شده است. کسری بودجه ناشی از این خطای استراتژیک که نتیجه محتوم آن استقراض دولت از بانک مرکزی، افزایش پایه پولی و با ضریب فزاینده مربوطه افزایش نقدینگی در کشور است، یکی از عمده‌ترین دلایل بروز تورم ساختاری در ایران است. با توجه به ماهیت بی‌ثبات قیمت نفت و درآمدهای نفتی کشور، بررسی‌ها حکایت از آن دارد که هر دو شوک مثبت (از طریق اعمال سیاست‌های انبساطی) و منفی (از طریق تأمین کسری بودجه)، منجر به افزایش تورم در ایران شده است. فقدان عمق در بازارهای مالی و همچنین عدم انضباط مالی دولت از دلایل دیگری است که تعامل دولت و بانک مرکزی را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین استقلال بانک مرکزی برای تحقق سیاست‌های پولی که شاخص آن کنترل تورم است صرفاً از طریق قانونی، دستوری و آیین نامه‌ای (سمان در ۱۳۸۶) بیشتر تحقیقات پیشنهاد می‌کنند (شعاری بیش نیست و ترمیم ساختار اقتصادی، منابع هزینه‌ای و درآمدی و... اولین و منطقی‌ترین گام برای رسیدن به تعامل مطلوب دولت و بانک مرکزی پیشنهاد شده است. و همچنین نحوه تعیین رئیس کل و دیگر ارکان بانک برای رسیدن به استقلال بانک مرکزی در مرتبه دوم اهمیت قرار دارد.

کلید واژه‌ها: سیاست‌های پولی، ساختار درآمدی دولت، ساختار هزینه‌ای دولت، کسری بودجه، سیاست‌های انبساطی، بانک مرکزی، افزایش نقدینگی، بدهی دولت.